

Címer és pecsét a Székelyföldön

Tanulmányok

*Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont
Udvarhelyszék Kulturális Egyesület*

Székelyudvarhely, 2012

PÁL-ANTAL SÁNDOR

Marosszék címeres pecsétje

1. Marosszék a címeres pecsét adományozása idején

A székely székek az 1700-as század közepén több évszázados múltra tekintenek vissza. Önkormányzati szerveik már a középkorban kialakultak. És annak ellenére, hogy az idők múlásával, a körülmények kényszere alatt bizonyos szerkezeti, intézményi módosulásokat szenvedtek, a 18. második feléig lényegében stabilak maradtak. Ez a folytonosság jellemzi Marosszéket is.

A 18. század közepén Marosszék igazgatása alá 127 település tartozott, amelyből egy – Nyárádszereda – mezőváros, a többi falu volt. A szék nyugati részén található Marosvásárhely szabad királyi városként közigazgatásilag nem tartozott a székhez. A város területén lévő nemesi telkek azonban 1848-ig széki alárendeltségük maradtak. A szék területi kiterjedése megegyezett a középkorban kialakult és az önálló fejedelemség korában is fennálló állapottal, vagyis mindvégig módosulatlan maradt. Változás csak annyiban történt, hogy időközben a meglévő települések sorát két kis falu (az 1699-ben létrejött Hídvég és a 18. század végén keletkezett Illyésmező) gyarapította. A változások – amint látni fogjuk – az önkormányzati jog, valamint a széki intézmények szervezeti hatáskörét érintették.

Közigazgatási szempontból Marosszék egységes volt. Közigazgatási jellegű átszervezést az 1700-as évek elején végeztek, amikor létrehozták az adóügyi szerveket, a széket járásokra osztva. A járásokat tulajdonképpen az adókievetés és behajtás gördülékenyebbé tétele miatt létesítették, ezeket a megfelelő tisztviselőkkel is ellátták. Az adóügyek intézője a szék szintjén a főadótárnok (lat. generális perceptor) lett. A „járásokat” (lat. processusok), vagyis adókör-

zeteket kezdetben az „alpénztárnokok” (lat. viceperceptorok) igazgatták, róluk is nevezték el azokat, és a munkáját két-két „számoltató” (lat. connumerator) segítette.

Az 1750-es években a szék területét közigazgatási és adóügyi szempontból átszervezték. 1756-ban a széket két kerületre és nyolc járásra osztották, négy-négy járás jutva egy-egy kerületre. Ezek az: abodi, szovátai, jobbágyfalvi, selyei, káli, gálfalvi, bándi és sámsondi járasok.¹ A közigazgatási felosztással egyeztetve átszervezték az adóügyit is, létrehozva a közigazgatási beosztással megegyező két adóközteret és nyolc adókiwetési járast. A kerületek élére egy-egy alkirálybíró helyezett. Most kerül sor első ízben Marossszéken a két alkirálybíró igazgatási hatóságának területi elkülönítésére, hiszen addig igazgatásilag és bírósági vonalon is együtt intézkedtek, nem külön-külön. A járasok élére *járasí biztosok* (lat. processualis commissariusok) kerültek, akiket magyarul *dülő biztosoknak* („dullo commissarius”) hívtak.² A dülő vagy dülőbiztos feladata a mintegy másfél tucat faluból álló járás közigazgatási teendőinek intézése volt. A két adózási közteret, vagyis kerület élén egy-egy királyi adótárnok állott, a járasokén pedig egy-egy *adótíró* vagy *adórovó biztos* („rectificator commissarius”). A járasokban a járasí dülő biztos és az adótíró biztos egymást kiegészítve látták el a járasok bíraskodáshoz nem kapcsolódó teendőit, hiszen a dülónak is kötelezettségei voltak az adó kiwetése és behajtása terén.

Bírósági vonalon a széket 1731-ben a két közteret osztozták, két viceszéket működtetve az addigi Szeredaszek helyett. A hosszan elnyúló szék keleti részén fekvő bíraskodási székhelyül használt Nyárádszereda távol esett a mezőségi településektől, amiért azok több alkalommal is kérték számukra egy közelebb fekvő viceszék létrehozását, amelyhez könnyen eljuthatnak. Kérésük végül is meghallgatásra talált, és 1731. március 8-án a hetente egy napig tartó viceszéket több napossá tették, és a mezőségiiek ügyeinek tárgyalását Marosvásárhelyre helyezték.³

A szék fő intézményei a közgyűlés, a derékszék és a két viceszék voltak. A mindennapi ügyeket pedig a választott tisztségviselők végezték, akik ekkor még nem tömörültek egy szervezett közigazgatási hivatalba.

A széki intézmények élén az önkormányzatot megtestesítő *széki közgyűlés* (generalis congregatio, „marchalis gyűlés, magyarul „közönséges gyűlés”,

¹ A század első felében Marossszéknek kilenc adóbiztosí járasa van. 1754-ben ezeket lecsökkentik ötre (a szovátai, abodi, jobbágyfalvi, káli és mezőségire). A tartósnak bizonyult járasí beosztásra 1756-ban kerül sor.

² Megfelelőjük az erdélyi vármegyéknel a „járasí alszolgabírók” (lat. „vice iudex nobilium”)

³ Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala, Marosvásárhely, Marossszék levéltára, Közgyűlésí jegyzőkönyvek 10. sz. (1718-1744), 242. (a továbbiakban: MmNL, Mszék lt. Közgy. jkv.)

„gytás” vagy „girás gyűlés”) volt.⁴ A 18. század első évtizedeit felölelő időszak az, amikor a széki congregatio a vármegyeihez hasonló nemesi intézménnyé válik. Kiszorulnak innen az adózókká vált egykori katonarendű lófő és gyalog székelyek. A közgyűlés hatásköre azonban megmarad általában igazgatási, részben bíraskodási, tanácskozó és döntéshozó jellegűnek. Fő teendői a tisztújítás, országgyűlési követválasztás és a követeknek utasítással való ellátása, a közteherviselés, főként a székre hárult adó kivetésének és behajtása módjának megállapítása, sérelmi ügyek, konfliktusok forrását képező kérdések jogszabállyal történő megoldása, a székben állomásozó vagy téli szállásra ide vezényelt katonaság élelmezése és elszállásolása.⁵ A 17. századi gyakorlattal szemben a közgyűlés peres ügyekkel már csak elvétve foglalkozik. Ezt a feladatot a vice- és derékszék látja el.

A pereket a viceszékeken indították, és a derékszékre fellebbezték. Itt, a többi székely széktől eltérően, az erdélyi vármegyei bíraskodáshoz hasonló gyakorlattal éltek. A derékszéken, első fokon tárgyalták a 100 forintot meghaladó birtokjogi eseteket, a „széktörést”, a birtokosok és helységek határpereit, a nemes személy ellen indított büntető pereket és az olyan ügyeket, amelyek elindítása a felperestől függött, hogy ott vagy a Királyi Tábla előtt kezdje-e el (pl. a nagyobb és kisebb hatalmaskodás, gyilkosság, hitbér, zálog stb.), valamint az alsóbb székről fellebbezett pereket.

Alsó fokú bíróság, ún. *viceszék*. Hatásköre, az 1657-ben bevezetett gyakorlat szerint, a 100 forintot meg nem haladó ügyekre korlátozódott. Ebben az időben a fáradságos munkát igénylő helyszínelés miatt felduzzad az asszessorok (táblabírók) száma. Egy-egy asszessor másodmagával végezte feladatát, maga mellé véve egy tekintélynek örvendő és a jogi ügyekben jártas nemest, akivel együtt a kivizsgálás, vagy perbeszólítás eredményét írásban jelentette a széknek.

Bűntények kivizsgálása, vagyis a faluról falura járó *cirkálás* a 18. század elejére elsorvadt. Régi formájában kifejtett ténykedéséről 1700-ból találtuk az utolsó utalást.⁶ A továbbiakban a cirkálás a járási dűlőbiztosok feladatává vált, és ilyen alkalmakkor csak a helyi kihágások büntetése lehetett az eljárás tárgya. A 18. század harmadik évtizedének végén a cirkálás helyett megjelenik egy új intézmény, a „*filiális szék*”, magyarul „*fiúszék*”. Vármegyei mintára Maroszáéken is bevezetik a szolgáló népesség (vagyis a jobbágyok és zsellérek) bűnvádi peres ügyeit intéző elkülönített bíraskodást. Addig ezeket jórészt a cirkálások során

⁴ Mivel mint képviseleti szervnek a széki nemesség egyetemének ebben az időben még nem volt egy sajátos intézményneve, megmaradt „közgyűlésnek”. Az első sajátos megnevezéssel 1848-ban találkozunk, mikor az átszervezett közgyűlésből „képviselőtestület” lett, majd a polgári korban a „törvényhatósági bizottság”.

⁵ MmNL, Mszék lt. Közgy. jkv. 12. sz., 1.

⁶ Uo. 7/1700. sz.

látták el, vagy a földesúri bíróságon (az *úriszéken*), földesuraik által képviselt fellebbezés útján pedig a viceszékeken. Marosszéken „fiúszékre” történő első utalást 1730-ból találtuk, és annak üléseit minden alkalommal a viceszékekkel együtt tartották.

A széki bíraskodás és közigazgatás végrehajtó szervei, a mindennapi teendők intézői a *tisztségviselők*. A bíraskodástól elkülönült közigazgatási intézmény a 18. század végéig nem alakult ki. A későbbi időszakból ismert „*tisztség*”, vagy „*tiszti szék*” csak 1785-ben jelenik meg. A fő- és vicetisztek teendői sem különülnek el szigorúan igazgatási, illetve törvénykezési hatáskörűekre. Csak a körülmények szülte új adminisztrációs (adózási, katonaságot ellátó) szervek kapnak tisztán közigazgatási jelleget.

A szék, mint törvényhatóság élén a főkirálybíró állt. A katonai vezető, a főkapitány tisztsége 1711 után, a székelyek általános hadkötelezettségének eltörlésével megszűnt.

A szatmári béke (1711) után a szék katonai vonatkozású ténykedése leszűkül a „tyró”, vagyis újoncállításra, a marosvásárhelyi várban, valamint a falvakon állomásozó, vagy ott telelő katonaság elszállásolásának és eltartásának biztosítására, ami nem igényelt egy külön katonai vezetőt.

A főkirálybíró formálisan az önkormányzat választott első elöljárója, hisz ezután is választják, de a központi hatalom képviselőjévé is válik. A bécsi udvar formálisan meghagyja azt a régtől bevett szokást, hogy a közgyűlésen három jelöltet a széken birtokkal rendelkező nemesek közül válasszanak, de már az előkészületek idején nyíltan vagy burkoltan jelöl és javasol. És a jelöltek közül csak az uralkodóhoz hű, a bécsi udvart maradéktalanul kiszolgáló személyt nevez ki erre a tisztségre. A hűség-kötelezettség kitűnik a kinevezett személy eskümintájából is. Az 1744-ben főkirálybíróvá választott görögényszentimrei Berzenczei István 1745. január 11-i beiktatásakor már a Főkormányshéctől és nem a széktől kapott esküszöveget, és azt is latinul. Ez az első latin nyelvű eskümintát Marosszéken. A szék rendjei tiltakoztak is a beiktató biztosok előtt nemcsak ezért, mert ez a mód eltér az addigi gyakorlattól, hanem azért, mert az inkább az uralkodónak tett hűségeskü, és csak részben utal az eskütevő kötelezettségeire. Hosszabb vitatkozás után, kompromisszumos alapon, a felolvasott latin nyelvű szöveget kiegészítettek három régebbi kitételrel, és pedíg: 1. vicetiszteket valláskülönbség nélkül a nemes székkel együtt tesz; 2. ügyel a szék constitutióira; 3. újításokat a székbe be nem hoz.⁷ A főkirálybírókat meghatározatlan időre választották, aki tisztességét rendszerint haláláig viselte. Kivételt Nemes János és Halmágyi István képezett. Az előbbi 1767-ben magasabb rangú megbízatást kapott, az utóbbi a közigazgatási átszervezés során 1784-ben Háromszék megye főispánja lett.⁸

⁷ Uo. 12. sz., 6.

⁸ 1718 és 1784 között főkirálybírók voltak: Keresztúri Miklós (1718–1743), Berzenczei István (1744–1764), Nemes János (1764–1767), Halmágyi István (1768–1784).

A szék igazgatásának a konkrét intézője a két alkirálybíró, az egyik római katolikus, a másik református felekezeti kellett legyen. Ők a széki igazságszolgáltatás és közigazgatás alapemberei. Ők a vice- és filiális székek elnökei, a hozzájuk fordulók kéréseinek az intézői, és ők ellenőrzik a falusi előjárókat és végrehajtják a közgyűlési és a főkirálybírói utasításokat. Évente búcsúznak tisztességükből, de újraválaszthatók is. Az 1744. évi alkirálybírói eskümintá első helyen tünteti fel a főtiszttel szembeni illendő engedelmességet és a rendek tiszteletét. Következik a főtiszt jövedelmének maradéktalan begyűjtése, és csak ezután a tényleges hivatali teendők felsorolása: az adó igazságos kivetése és a szolgáltatások terén a szegénység helyzetének tekintetbe vétele, a tanácskérők válogatás nélküli meghallgatása és eligazítása, a perlekedők számára a haza törvényei és a szék jogszabályai szerinti részrehajlás nélküli igazságszolgáltatás, a nemesi szabadság tiszteletben tartása, és általában a szék javát szolgáló ténykedés.⁹

Mária Terézia trónra lépése előtt a megválasztott alkirálybírókat a főkirálybíró beleegyezésével azonnal hivatalukba iktatták. Az 1740-es évekkel kezdődően a Főkormányzék igényt tart a választott személyek hivatalban való felsőbb megerősítésére. Ezáltal a központi kormányzat a vicetisztek funkcióba lépését is felügyelete alá vonta.

A közteherviselési gondok szaporodásával az alkirálybírók egyre nehezebben tudták ellátni teendőiket. Ezért a szék már 1712-ben lehetővé teszi, hogy asszessorokat és tisztség nélküli nemeseket is bevonhassanak munkájukba, főként a bírósági jellegűekbe, amilyen a helyszínelés, tanúkihallgatás stb.¹⁰

A *nótárius* feladata, az 1744. évi esküszöveg szerint, a szavazatok lelkiismeretes összeszedése, a végzések és ítéletek leírása és kibocsátása, a jegyzőkönyvek gondos megőrzése, és a másolatoknak szövegváltoztatás nélküli kiadása. Továbbá fogadalmat tesz, hogy a perek folyása idején senkinek előnyt vagy hátrányt nem szerez, az ügyvédi beszédek meg nem változtatja, az adókiivetésnél önszántából módosításokat nem végez, a jegyzőkönyveket használni másoknak meg nem engedi, azok tartalmát közzé nem teszi, és teljesíti általában mindazt, amit a nótáriusi hivatal megkövetel.¹¹ Maroszáéken 1714–1750 között három nótárius tevékenykedett: 1714–1743-ban ákosfalvi Szilágyi József, 1743–1748-ban szentlászlói Sárosi György és 1748–1753-ban ákosfalvi Szilágyi Mihály.

Az adókiivetés és -behajtás mellett a szék állandó gondja a császári katonaság ellátása és elszállásolása. E célból „állomási biztos”-okat (lat. *stationalis commissarius*) nevezett ki. A marosvásárhelyi vár ellátásának feladatát e célra kinevezett „*commissarius*”-ra bízták. Az adózás és a katonasággal kapcsolatos kérdések felügyeletét, a túlkapások miatt tett panaszok kivizsgálását a „felügyelő biztos” (lat. *inspector commissarius*) látta el.

⁹ MmNL, Mszék lt. Közgy. jkv. 12. sz., 6-7.

¹⁰ Uo. 8. sz., 7.

¹¹ Uo. 21. sz., 7-8.

A szék saját székházat Marosvásárhelyen a Szentmiklós utcában (ma Boylai) 1745–1746-ban épít. 1744-ben létrehozzák a *tiszti orvosi* állást (lat. *medicinae doctor*), amelyet csak 1757-ben foglal el a szék támogatásával külföldi egyetemet végzett kibédi Mátyus István.¹² A tiszti orvost meghívással alkalmazzák, de beiktatásánál itt is betartják a választási formaságokat, és a többi tisztviselővel egyszerre választják, vagy újraválasztják őt is.

Az adókerületek élén a választott királyi adótárnokok álltak. Az eddig csak adóüggyel foglalkozó járási adóbiztosok hálózatát is átszervezték. Tisztújításkor őket is úgy választották, mint a szék többi tisztviselőjét. A dúlói tisztség létrejöttével az alkirálybírók mentesülnek bokrosodó végrehajtó teendők jelentékeny részétől. A tisztség „dúlóként” való elnevezése, valószínűleg, a büntetést végrehajtó középkori székely gyakorlat emlékének felelevenítése. A székely jog ellen vétőket szokták megdúlni, házaikat széthányini, megbüntetettek pedig elúzni otthonukból az erre felhatalmazottak. Mivel a járási biztosok feladata is elsősorban eljárás, végrehajtási volt, e hatáskört volt hivatva nyomatékosítani a dúló megnevezés.

A helyi közigazgatás egyre érezhetőbb bokrosodása és az ügyintézés bürokratizálódása a tisztségviselők számának növekedéséhez vezetett. Így Marosszéken az 1758/59-es évre összeállított „személyzeti keretben” (lat. *status personalis*) a régi széki tisztségek mellett újakat is találunk. Ezek a vicenszék, két közvádó (lat. *procurator fiscalis*), a széki sebész (lat. *chirurgus*), a börtönőr, a hajdúk a börtön és a királyi pénztár őrzésére (az előbbinél öt személy, az utóbbinál négy), két alkirálybírói szolga, hat lovas szolga, egy számvevő, két katonai állomásbiztos, két katonai épületbiztos (lat. *commissarius militaris aedificia*), nyolc dúlóbiztos és nyolc adóíró biztos.¹³

A bécsi udvar reformpolitikája következtében a széki közigazgatást 1763-ban átrendezték a bíraskodási gyakorlat és az igazgatás gördülékenyebbé tétele végett.¹⁴ Jelentősen leszűkítették a közgyűlés hatáskörét. Felállították a *folytonos táblákat* (lat. „*tabulae continuae*”), amelyek a vármegyei és a székely törvényhatóságokban (a szász székekre és kerületekre nem vonatkozott az átszervezés) folyamatosan működve biztosították a bíraskodási, igazgatási, gazdasági feladatok elvégzését.

Marosszék folytonos táblájának székhelye a marosvásárhelyi székház lett. Elnöke a főkirálybíró, tagjai pedig valamennyi széki tisztviselő az aljegyzővel bezárólag. Az állandó tábla ülnökeinek száma, az elnökön kívül, 12, a szám-

¹² Uo. 12. sz., 11. Részletesebben lásd: Pál-Antal Sándor: Mátyus István orvos nemessége. In: Pál-Antal Sándor és Simon Zsolt (szerk.): *Teremtő életek. Marosvásárhelyi személyiségek. Tanulmányok.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011, 115–120.

¹³ Uo. 14. sz. 629–630.

¹⁴ Részletesebben lásd: Vofkori Mária: A közigazgatás és jogi intézményrendszer és annak fejlődése a székelyeknél. In: *Emlékkönyv Imreh István nyolcvanadik születésnapjára.* Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 1999, 594–595.

fölöttieké szintén 12. A tábla évi hat törvénykezési időszakban működött, és a törvénytevő napok száma elérte a 266-ot.

II. József 1784-ben életbe léptette a törvényhatósági igazgatás reformját, összekötve azt a területi beosztás új alapokra helyezésével, Erdély 11 megyére tagolásával. Az új törvényhatósági beosztás szerint Marossszék *Küküllő vármegye* része lett, amelyhez hozzá csatoltak néhány Segesvár-, Medgyes- és Szeben székekből kiszakított falut is. 1786-ban, az egységes birodalmi eszme jegyében, hivatalos nyelvként a latin helyett bevezették a németet.

Az átszervezés során Marossszék az abodi, gálfalvi, jobbágyfalvi, káli, selyei, szováti, mezőbándi és sámsondi járásokkal Küküllő vármegye 3. kerületét képezte. A vármegye tisztikara a következőkből állt: főispán, egy első alispán, három másod alispán, egy főadótárnok, három kerületi adótárnok, három főszolgabíró, hat tényleges ülnök, egy főjegyző, egy aljegyző, egy levéltárnok, egy tisztí orvos, egy sebész, 18 alszolgabíró, 18 járási biztos, egy vármegyei közbíró, két táblai írnok, egy ajtónálló, hat lovas szolga, egy porkoláb, hat hajdú, és egy ítéletvégrehajtó.¹⁵ A közigazgatási ügyeket a bíraskodással nem foglalkozó tisztviselők, főként a dűlők, adótíró biztosok és mások intézték, a főkirálybíró irányítása alatt.

Az új vármegye tényleges vezetője a rendes alispán (lat. „ordinarius vicecomes”), a helyettesnek mondott másod alispánok (lat. „substituti vice comiti”) egy-egy kerületet igazgattak. A királyi főadótárnok (lat. „generális perceptor”) az egész megyére kiterjedő hatáskörrel rendelkezett, alárendeltjei a kerületi királyi adótárnokok voltak.

A bíróság elnöki teendőit a főszolgabíró (lat. *ordinarius iudex nobilium*) látta el. Őt bírótársai segítették, a rendes ülnökök (lat. *assessores ordinarii*). Az igazságszolgáltatás szerve 1787-ig a folytonos tábla maradt, de csonkított hatáskörrel, mivel 1785-ben elkülönítették a közigazgatástól. Személyzete is a felére csökken (hat rendes ülnök, és hat számfeletti).

1787. május 1-jével a *folytonos tábla* helyét a *sedriának* vagy *judiciumnak* hívott vármegyei törvényszék (lat. „*sedes iudiciaria comitatus*”) vette át. Az új igazságügyi szerv elsőfokú bíróságként működött, egyaránt tárgyalva a nemesek és nem nemesek polgári és bünvádi pereit. Fellebbezési fóruma a Marosvásárhelyi Kerületi Törvényszék lett. Az új bíróság, mint a vármegye közigazgatásától elkülönített szerv, külön címer- és pecséthasználati jogot kapott.¹⁶

Miután az uralkodó halálos ágyán, 1790 elején visszavonta közigazgatási reformját, a Marossszékkel egyesített Küküllő vármegye ua. év március 22-23-án Marosvásárhelyen közgyűlést tartott. A közgyűlésen, ahova a nemesek mellett meghívták a szabad székely falvak és a vármegyéhez csatolt szász közösségek

¹⁵ Magyar Országos Levéltár, F 290, I. csomó, 102–107.

¹⁶ MmNL, Mszék lt. Küküllő vármegyével egyesített Maros szék bírósági iratai 1670/1789. sz.

két-két képviselőjét is, lelkes hangulatban mondták ki a vármegye szétválását és a régi törvényhatósági szervezet visszaállítását. Egy hónappal később, 1790. április 26-27-én megtartották a restaurációs közgyűlést is. Itt előbb megállapították a tisztújítás lebonyolításának módozatát, majd megejtették a tisztségviselők választását.

Az 1790 decemberében összeült országgyűlés törvénycikkben szabályozta a vármegyei és széki *közgyűlések* és a bíraskodási szervek tevékenységét.¹⁷ A visszaállított *derékszék* (amelyeket a vármegyéken *általános székeknek* – sedes generales – neveztek) évenként négy törvénykezési időszakban ténykedett. 12 választott táblabíróból állott, de munkálatain részt vehettek a számfeletti táblabírók is, valamint a főjegyző. Ugyanott tartották, ahol a közgyűlést, és tevékenységét a közgyűlés eloslása után volt köteles lebonyolítani annak folytatásaként, a főtiszt vagy akadályoztatása esetén a rangidős vicetiszt elnökle alatt.

A két *viceszék* ismét Nyárádszeredán és Marosvásárhelyen működött. De 1806-ban a nyárádszeredai megszűnt, és hatáskörét átvette a marosvásárhelyi. A két *fiúszéken* a földesúri hatóság alá nem tartozó parasztnok polgári és büntető ügyei, és az olyan jobbágyok büntető esetei folyhattak, akiknek az úriszékeken való megbüntetését a földesurak elmulasztották és emiatt azok közkereset alá estek. A fiúszékek a viceszékek mellett fejtették ki tevékenységüket egy-egy alkirálybíró elnökle alatt.

A székek közigazgatási teendőit továbbra is a választott előjárók intézték. Az 1790. évi visszarendezés során újra bevezetik az 1764 előtt meglévő tisztségeket. A szék első tisztségviselője – a főtiszt – a főkirálybíró lett, vicetisztek az alkirálybírók, akik egy-egy kerületet igazgattak. Tisztviselők még a királyi adótárnokok, a főjegyző, az aljegyző, a levéltáros, a tiszt orvos (phiscus), a sebész (chirurgus), a mérnök (geometra), út-, katonai szállás- és havasfelügyelő, valamint a segéd- és kezelőszemélyzet. Nem a székhelyen ténykednek a járási tisztségviselők: a dúlók és az adótíró biztosok.

A választott főbb tisztségviselők összessége képezte a szék közigazgatási intézményét, a *tisztséget*, vagy *tiszti széket* (lat. „officialatus”). A tisztség testületként működik. Elnöke a főkirálybíró, akadályoztatása esetén a rangidős alkirálybíró. A tisztikar hetente egyszer-kétszer ülésezett, megtárgyalta és határozott az elébe került kérdésekben, és intézkedett végrehajtásuk felől.

Az arányos vallási képviselet biztosítása érdekében 1795-ben létrehozták a harmadik alkirálybíroságot. Ezután a maroszeiki három bevett vallás – a római katolikus, református és unitárius – a szék vezetésében arányosan képviselve lett. A királybírók számának megfelelően a szék most már három közigazgatási kerületre oszlott: a *marosira*, a *nyárádira* és a *küküllőire*. Ezek közül az első kettőre

¹⁷ A közgyűlésekét az 1791. évi XII., a derékszékekét a XCVII-kel és az al- vagy viceszékekét a XCVI. tc.-kel szabályozzák. Lásd *Magyar Törvénytár. 1540–1848. évi erdélyi törvények*. Franklin-Társulat, Budapest, 1900, 529, 590–592.

három-három járás jutott, az utóbbira kettő.¹⁸ Ez a közigazgatási felosztás azonban nem módosította az adóközveteket, a széknek továbbra is két adóközvet maradt két királyi adótárnok vezetése alatt.

A táblabírók, vagyis az asszessorok az igazságszolgáltatási tevékenységben úgymond alkalmi munkát (perbehívásokat, helyszíneléseket, tanúkihallgatásokat) végeztek, és alkalmyszerűen részt vettek a bíróságok ülésin is, de kevesen váltak időközben fizetést kapó rendes táblabírákká. Számuk jelentős. Egy 1831. évi összeírásból kitűnik, hogy akkor Maroszáéken 214-en voltak felesketett asszessorok.¹⁹ A szék rendes fizetést élvező személyzete, az 1848. évi tiszti névtár szerint, 99.²⁰ Ez a szám nem tekinthető sem zsúfoltnak, sem túlméretezettnek. Hiszen magába foglalta a választott széki központi és járási közigazgatási, adóügyi, bírósági és ítéletvégrehajtó tisztségviselői kart, valamint a kezelő- és segédszemélyzetet. A gyakorlat szerint szinte az egész személyzetet választás útján alkalmazták. A közigazgatás terén tevékenykedő tisztségviselők a királybírók, jegyzők, írnokok, a levéltárnok, az egészségügyi személyzet (orvos, sebész, bába), a mérnök, a biztosok és felügyelők (állomási, havasi és egyéb), a járási dúlók, és a segédszemélyzet (ajtonálló, lovas legény, erdőpásztor és egyéb). Az adóügyi kérdésekkel foglalkozók a királyi pénztárnokok és az adótíró biztosok. A bíraskodás terén ténykednek a királybírók (akik közigazgatási vezető tisztségviselők is), a derék- és alszéki táblabírók, az árvaszéki bírók, azok írnokai, a közvádlok és az ügyvédek. Az ítéletvégrehajtás pedig a porkoláb, a hajdúk, a bakó feladata.

2. A szék pecséthasználata, a címeres pecsét

Maroszáék pecséthasználatára vonatkozó legrégebb adataink visszanyúlnak a 16. századra. A pecséthasználat tulajdonképpen egyidejű a törvényhatóságok iratlétrehozó és -kibocsátó tevékenységével, és általánossá válása az írott ügyintézés elterjedésével. A székely székek, akárcsak (egy-két kivételtől eltekintve) a vármegyék, irataik hitelesítésére sokáig nem használtak autentikus címeres pecsétet. Ott, ahol a hiteles pecsét korán (15–16. század) használatba került (pl. Hunyad megyében), kezdetben csak a törvényhatóság egyetemének a nevében kiadott iratok hitelesítésére használták azt. Csak a 18. században terjedt el általában a más hatóságokkal és a felsőbb szervekkel való levelezésben a címeres pecsét, mint irathitelesítő eszköz.

A székely székek a 18. századig minden közérdekű, törvénykezési vagy közigazgatási jellegű iratukat, legyenek azok határozatok, végzések, igazolások, jelentések és egyéb jellegű és tartalmú írományok, a tisztségviselők gyűrűs pecsét-

¹⁸ MmNL, Mszék lt. Közgy. jkv. 1788–1795-ből, 575–577; 1804–1810-ből, 166.

¹⁹ MmNL, Mszék lt. Adóösszeírások, 751-752/1831. sz.

²⁰ Erdély Nagyjefejelemtség tiszti névtára 1848-ik évre. Kolozsvár, é. n. 67–81.

jével hitelesítették. A szék nevében kiadott iratokat rendszerint a széki jegyző egymaga látta el saját pecsétjével, vagy valamelyik királybíróval közösen.²¹

Marosszék címeres pecsétet, az erdélyi vármegyék és székely székek többségével egyidőben, a 18. század hatodik évtizedében kapott az uralkodó által kiadott kiváltságlevélbe foglalva. A kor szokása szerint ugyanis a hatósági intézmények, még akkor is, ha nem állami, hanem helyi önkormányzati jellegűek voltak, a hiteles címeres pecsétet, amelyet minden más hatóság kételkedés nélkül elfogadott, uralkodói engedélyhez kötötték. Az engedélyt pedig kiváltságlevélbe foglalva kapták meg a kérvényezők. Ezt megelőzően a címerkészítésben és címerfestésben jártas szakemberrel címeres pecséttervet kellett készítenek, amelyet rendszerint többszöri kiigazítás és kiegészítés után véglegesítettek. A pergamenre írt, véglegesített kiváltságlevélben részletesen leírták a pecsét alakját és a címer jelképeit, színes rajzzal is illusztrálva azt. A pecsét mezejébe a törvényhatóság címere került, amely annak sajátos jellegzetességeit kellett érzékeltesse, mint pl. a lakosság foglalkozása, gazdagsága, a vidék természeti viszonyai, hírességei stb. Így jártak el Marosszék esetében is.

Az utókor elfeledve a címeradományozás idejét, illetve abban a hiszemben, hogy a székely székeknek már a középkorban címeres pecsétjeik lehettek, abban a tudatban élt, hogy Marosszéknek is volt régi pecsétje, az új csak megújítás. Orbán Balázs, aki elsőként foglalkozott a szék címerével, a hiányt a székely nemzeti címerrel helyettesíti. Ő a *Székelyföld leírása* c. művében a következőket írja. „Marosszék régi címeréről – mely győzelmek felett lengett zászlóit ékíté – nem sokat tudunk; úgy látszik, hogy régebben e szék az általános székely czimert használta; mostani czímerét Mária Ter. királynétól nyerte 1753-ban. Az egy négy részre osztott paizs; a jobboldali felső osztályban, veres mezőben fegyvercsoportozat, az alsó osztályban, kék mezőben párisalmafa, egy a kis Küküllőt jelölő fehérvonallal. A baloldali felső osztályban, kék mezőben három aranyozott búzaszál, az alsó osztályban, veres mezőben zöld dombról emelkedő gerezddús szőlőtő, a dombon két fehér vonal, mi a Marost és Nyáradot jelképezi. A díszes paizst korona fűdi, az egészet szallag futja körül, ezen körirattal: »Sigillum Sedis in Transilvania Siculicalis Marus Anno 1753 collatum.«”²² Lábjegyzetben feltünteti a keltezés és a közzététel idejét és az aláírók nevét, de nem hagyja magyarázat nélkül azt a szövegben elhangzott kijelentést sem, miszerint a székek eddig címere nem volt. És mivel nem tudja elfogadni ezt a tényt, arra következtet, hogy a szék addig a székely címet használta.

Az Orbán Balázs által végzett címer- és pecsétleírás és a hozzá fűzött magyarázat részben pontatlan, illetve téves. Mai ismeretünk alapján ez könnyen kimutatható, pl. felcseréli a Marost a Küküllővel, az almafát páriszalmának je-

²¹ Lásd a 234. oldalon az 1-es, 2-es sz. képet.

²² Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból*. IV. Marosszék. Ráth Mór kiadása, Pest, 1870, 6.

lőli meg. Ennek ellenére Orbán úttörő munkát végzett, hiszen ő szentelt először figyelmet erre a kérdésre és felkeltette a kutatók és az olvasók érdeklődését ezen székegy szimbólumok iránt.

Marosszék a címeres pecsét beszerzéséről a Főkormányshék 1752. január 24-i felszólítására döntött. A rajzot, a heraldikai szabályoknak megfelelő címertervet valószínűleg Bécsben készítették, és jóváhagyásért 1753 elején folyamodtak. A széki pecsét kivitelezésének mozzanatait, sajnos, nem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy a címeres pecsétet adományozó kiváltságlevelet Bécsben adták ki 1753. július 2-i keltezéssel.²³

A kiváltságlevél 56 cm hosszú, 83 cm széles pergamenre írt latin nyelvű okirat. Az okirat jobb felső részén található a 12/13 cm nagyságú keretbe helyezett pecsétrajz.²⁴ A rajz kivitelezése mestermű, látszik, hogy a heraldikai kérdésekben nagyon igényes bécsi udvar követelményeinek eleget tett. A kiváltságlevelet Mária Terézia uralkodónő jóváhagyásával, gróf Gyulafi László erdélyi udvari kancellár és kézdiszentléleki Kozma József kancelláriai jegyző ellenjegyzésével bocsátották ki, és az uralkodói nagypecséttel hitelesítették. A 11,5 cm átmérőjű, vörös viaszba nyomott függő pecsétet egy fadobozba helyezték, védve a sérülések ellen, és a kiváltságlevélhez egy fehér, sárga és fekete színű zsinórfonallal erősítették. A kiváltságlevél hátlapján feltüntették közhírré tételének és elfogadásának helyét és idejét. Eszerint, előbb kihirdették azt az 1754. augusztus 31-én Nagyszébenben összeült országgyűlésen, és még aznap bemutatták az Erdélyi Főkormányshéken, majd 1754. szeptember 23-án, mint minden ellenvetés nélkül tudomásul vett, elfogadott és érvénybe lépett privilégiumot Domokos Antal ítélmester által átadták a szék képviselőinek.²⁵

Az országgyűlésen résztvevő széki főkirálybíró a széki közgyűlésen 1754. október 30-án beszámolt a közhírrététel körülményeiről. Kiemelte, hogy milyen nagy körültekintéssel tudta megszerezni a bécsi udvartól a kiváltságlevelet, majd bemutatni és ellenvetés nélkül tudomásul vétetni az országgyűlésen. Ezután egész terjedelmében felolvasta az egybegyűlteknek és ünnepélyesen átadta a szék illetékeseinek – vagyis a széki jegyzőnek – a már elkészített pecsétnyomóval együtt. Ekkor közli azt is, hogy az elmúlt évben e célból 310 forint kiadása volt a széknek, amihez a kiváltságlevél közzétételéért és a postaköltségekért fizetendő díj járul.²⁶ Az utóbbi kiadások fedezésére Ózdi Gergely rendkívüli pénztárnok 29 forint 10 krajcárt adott át a szék küldötteinek, káli Kun Farkasnak és Máthé Izsáknak, akik átadták azt alsócsernátoni Domokos Antal ítélmesternek.

²³ Eredetiben ezen kívül csak az udvarhelyszéki maradt fenn, de nedvesség okozta sérülések miatt kevésbé jó állapotban. (Lásd: KONL, Udvszék lt. Székely lásd iratai, 10. sz.) A másik három kiváltságlevél eltűnt. A csíki másolata a királyi könyvekben található. Lásd a 109 – 113. oldalig.

²⁴ Lásd a 238. oldalon a 18. képet.

²⁵ MmNL, Mszék lt. Peres iratok, L. Sz. 3197.

²⁶ MmNL, Mszék lt. Közgy. jvkvek 12. sz., 568.

A hiteles pecséttel való élés engedélyezésének a megokolása az, hogy „a széknek közhitelű pecsétje nincs, hanem mást használnak”. Az engedélyt az uralkodó a következő megfogalmazásban adományozta: „különös császári- királyi-fejedelmi kegyünkéből és hatalmunk teljességéből az alatt leírt pecsétet ugyanannak (mármint Marosszéknek, szerző megj.) saját közhitelű pecsétjeként fél forintnyi nagyságban kiváltságként adni, megengedni, adományozni, azt jóváhagyni és helybenhagyni kegyesen elhatároztuk, hogy ugyanaz a szék azt saját közhitelű pecsétjeként bírja és birtokolja, és ugyanaz valamennyi és minden egyes közönségesen vagy bizonyoságként kiadandó, vagy a jog és szokás szerint kiadatni szokott iratainak és kiadmányainak jelölésében és az elkészítendő iratokon és írásbeli bizonyosságokon, úgy a bíróságiakon, mint a bíróságon kívülieken, említett Erdélyi Fejedelemségünk más vármegyei és székely székei módjára mostantól a jövőben mindig vörös viaszt használhasson és vele élhessen.”²⁷ A megfogalmazás értelmében a címeres pecséttel a szék a saját nevében készített és kiadott iratokat hitelesítette. A szék belső használatára készített irományokat, mindazokat, amelyek nem tekinthetők a székből más fórumok, vagy felsőbb hatóság felé címzetetteknek – a közgyűlési határozatok és jegyzőkönyvek kivételével – továbbra is a széki tisztviselők saját gyűrűs pecsétjeikkel látták el. Ilyenek voltak a jelentések, kivizsgálási jegyzőkönyvek, helyi összeírások és egyéb hasonló irományok.

A pecsét jelképe, a kor szokása szerint, a szék címere lett. Sajnos, nem sikerült tisztáznunk, hogy a címer korábbi-e, vagy azt a pecséttel együtt, ugyanazon kiváltságlevelben kapta a szék. A címer leírása a kiváltságleveléről: „Piramis alakot ábrázoló álló katonai pajzs, amely felső mezejének jobb oldalon lévő szegletében aranyozott markolatú kivont egyenes kard, puska és lándzsa egymást keresztezve van összekapcsolva az említett szék által tanúsított hadierény örök bizonyosságként, a bal oldali kék színű szegletben három összetett gabonaszár van egymásra keresztezve elhelyezve aranyszínű kalászaikkal együtt ugyanazon székben a gabona bőségét jelképezve. A két részre osztott piramis alját zöld pázsit foglalja el, amelyből jobbra kék színű mezőben zöld lombozatú természetes formájú almafa emelkedik ki hat almával, ezen gyümölcsök bőségét jelezve. A mező közepén a Maros nevű ezüstszerű folyó, amelyről ez a szék a nevét kapta, folyik keresztül. A bal oldali vörös színű mezőben magasan aranyozott karóhoz kötözött termő szőlőtöke emelkedik ki két arany fürttel és arany levelekkel az ezeket bőségesen termő föld jeleként. Ebben a mezőben a széket átszelő és mellette elfolyó két folyó, a Küküllő és a Nyárád látszik párhuzamosan elhelyezkedve. A pajzsot értékes drágakövekkel díszített arany korona fedi, és arany szegély övezi s díszíti.”²⁸

A pecséthez a címeren kívül körirat is járt. Ez a körirat magyar fordításban: „Erdélyben fekvő Maros székely szék 1753. esztendőben adományozott pecsétje.”²⁹

²⁷ Lásd a 137. oldalon.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

Mivel a szék a hiteles pecsét elnyerése előtti időszakból származó kiadványait a tisztviselők saját pecsétjeivel hitelesítették, az aggódók megnyugtatóra a kiváltságlevél ezek hitelességéről is rendelkezett. Előírta ugyanis: „Nehogy pedig az ezelőtt másképpen készített és kiadott bármilyen iratot, kiadmányt és írásbeli bizonytságot illetően nehézség keletkezessen, az ilyen kérdések elhárítására kegyesen akarjuk, feloldjuk és megparancsoljuk, hogy ugyanezen szék minden egyes iratát, kiadmányát és kiadott írásbeli bizonytságot, amelyek eddig más pecsét alatt adattak ki, vagy azok tulajdonsága miatt semmilyen közhitelességgel sem rendelkeznek, amennyiben egyébként helyesen és törvényesen lettek elkészítve, megírva és kiadva, bármilyen elnevezéssel és alakban legyenek is, mindenki által erősnek és érvényesnek ismertessenek el.”³⁰ Az előírásban olvasható pontosítás, hogy „vagy azok tulajdonsága miatt semmilyen közhitelességgel sem rendelkeznek”, zavaró, mivel ellentmond a mondat többi részének. Véleményünk szerint itt pontatlan fogalmazásról lehet szó, hiszen értelem szerint kimaradt onnan egy pontosítás. Mégpedig az, hogy „címeres pecsét nélkül”.

A kiváltságlevéllel jóváhagyott és a közhírré tétel után minden ellentmondás nélkül elfogadott maroszekei címeres pecsét kivitelezéséről, vagyis a pecsétnyomó készítésének helyéről, idejéről és elkészítőjéről adatokat nem találtunk. Mivel azonban ismert tény, hogy a főkirálybíró a széki közgyűlésen a kiváltságlevéllel együtt bemutatta a kész pecsétnyomót is, azt Bécsben vagy Nagyszébenben készíthették az oklevél kibocsátása körülí napokban.

A kiváltságlevélben közzétett pecsétrajz után készült pecsétnyomóról, a fennmaradt lenyomatok alapján, megállapíthattuk, hogy az kiváló mestermű volt. Szinte teljes mértékben tükrözte a rajzon feltüntetett jeleket és adatokat. Az előírás szerint alakja kerek, átmérője félforintnyi, vagyis 33 mm nagyságú. A pecsétmező, a pajzs és a pajzson található címer megegyezik a rajzzal és a címerleírással. A pecsétnyomón még a címermezők színének a konvencionális jelei is kivehetők, a körirat pedig a következő: „+ SIGILLUM SEDIS IN TRANSYLVANIA SICULICALIS MARUS ANNO 1753. COLLATUM.” De összevetve a rajzot és a pecsétnyomóval készített lenyomatokat, a köriraton eltéréseket is találunk. A pecsétnyomó köriratáról lemaradt az „IN TRANSYLVANIA” szövegrész, és ugyanott két szónál rövidítéseket végeztek. A „SICULICALIS” helyett csak „SICUL.”-t, az „ANNO” helyett „AO”-t írtak. A körirat eleje és vége közé helyezett kereszt helyébe egy sugárzó, sarokra állított négyszög került, melléje pedig, valószínűleg az üres hely kitöltése végett, négy, keresztbe helyezett pont.

A II. József reformjai során végrehajtott közigazgatási átszervezés (1784) alkalmával a szék címeres pecsétjét bevonták. A területi átszervezés révén létrejött Maroszekekkel egyesített Küküllő vármegyének új pecsétre volt szüksége.

³⁰ Uo.

PÁL-ANTAL SÁNDOR

Az új vármegye megalakulásakor összeült egyesítő közgyűlés többek között az új pecsétről is rendelkezett. Elhatározták, hogy abba az egyesült két törvényhatóság címerét foglalják bele. A címer köriratán pedig feltűntetik az egyesített közigazgatási egység nevét. Vagyis, a Marosszékkal egyesített Küküllő vármegye címeres pecsétjének körirata: SIGILLUM C[OMI]T[A]TUS DE KÜKÜLLŐ CUM SEDE MARUS UNITI lesz, a pecsétmezőben pedig egymás mellé kerül a két összevont törvényhatóság címere, azzal a módosítással, hogy a Maros folyót jelképező pólya átkarolja mindkét pajzsot.³¹ A határozat alkalmazására vonatkozó adatot nem találtunk, és mivel ilyen pecséttel hitelesített irat, vagy egyéb utalás nem került elő, feltételezzük, hogy az – az egymást sűrűn követő változások miatt – el sem készült.

1786-ban II. József utasítására a vármegyék pecsétjeit kicserélik. Az uralkodó a pecsétmezőkből kivételi a törvényhatóságok jelképeit, és az ország (Erdély) címerével helyettesíteti azokat. Ez történt a Küküllő vármegyével egyesített Marosszékkal is. Az új pecsét körirata: + COMITATUS KÜKÜLLŐ CUM SEDE MARUS UNITUS lett. A pecsétmezőbe oldalt karcsúsított és stilizált szélű pajzsra Erdély címere került, zárt koronával fedve, kétfelől foszlányokkal díszítve. Ezt a réginél szinte kétszer nagyobb – 62 mm átmérőjű – pecsétet az egyesített vármegye 1787–1790 között használta.³² Másrészt 1785-ben elkülönítik a törvényhatósági bíraskodást a közigazgatástól. Ekkor az igazságügyi szervek külön címeres pecsétetekhez jutnak. A körirat ezeken a pecsétteken is az intézmény latin nyelvű megnevezése, a mezőben pedig az ország címere. A Marosszékkal egyesített Küküllő vármegyei bíróság pecsétje 40 mm átmérőjű, a pecsétnyomó megegyezik az új közigazgatási pecséttel, csak a körirata más: + JUD[ICIUM] SUBAL[TERNUM] COM[ITATUS] DE KÜKÜLL[Ő] CUM SEDE MAR[US] UNIT[US] DIST[RICTU] MARUSVAS[ARHELYINO], (vagyis *Marosszékkal egyesített Küküllő vármegyének a Marosvásárhelyi Kerület alá rendelt Bírósága*).³³

Az új pecsétetek 1787 elejétől 1790 elejéig használták. Kivitelezőik ismeretlenek. Lehet, hogy valamelyik erdélyi ötvösműhely munkája mindenik, mivel nagyon hasonlítanak a többi erdélyi törvényhatóságéra és bíróságéra.

II. József újítása rövid életűnek bizonyult, 1790-ben a többi reformjának során osztozik a pecséthasználattal terén hozott újítása is. Halála után visszaállítják a régi törvényhatósági intézményeket, ami magától értetődően a régi pecsétetekhez való visszatérést is jelenti. A visszatéréshez nincs szükség új adománylevelek beszerzésére. A régi érvényességét magától értetődőnek tekintik. A visszaállított Marosszék is ezt az utat követi. Az 1790–1793. évi pecsétlenyomatok megegyeznek az 1785 előttiekkel, ami azt jelenti, hogy kicserélésük alkalmával

³¹ MmNL, Mszék lt. Közgy. jkvek, 19/1784. sz., 7.

³² Lásd a 236. oldalon a 13. sz. pecsétet.

³³ A köriratot egy 1788. évi iratról másoltuk. Lásd: MmNL, Mszék lt. Marosszékkal egyesült Küküllő vármegye bírósági iratai, 550/1788. sz.

nem semmisítették meg azokat, hanem félretették, és alkalomadtán újból használni kezdték. Egy pár évvel később azonban, valószínűleg a Toldalagi Ferenc elhunytá után 1804-ben hivatalba lépett Teleki Mihály új főkirálybíró új pecsétnyomót is készíttetett. (1798-ban még a régi pecsétnyomót használták.) Az új és a régi pecsétnyomó között csak méretbeli különbség van. Az újabb átmérője 42 mm, tehát valamivel nagyobb, mint a régi, és a pecsét körirata elején egy nyolcszirmú virág van csupán.³⁴ Ezt a pecsétnyomót fogja a szék használni hiteles pecsétként 1876-ban bekövetkezett megszűntéig.³⁵

A magyar nyelv hivatalossá tétele után aktuálissá vált a latin nyelvű pecsétköriratok magyarra változtatása. Belső-Szolnok vármegye egy 1848. január 14-i megkereséssel fordult a többi erdélyi törvényhatósághoz, hogy a magyar nyelvtörvény szellemében összehangoltan kérjék a magyar törvényhatóságok közpecsétjének magyar köriratozását, az ország rendjeihez intézett 3315/1842. sz. udvari leirat előírásainak betartásával.³⁶ A leirat szerint, a közpecsétek bármely módosítását az uralkodó kirekesztőleg a maga jogai közé utalta. Ugyanakkor a Főkormányzékot közbenjárási hatással ruházta fel. Ezen előírásokra alapozva kérte a szóban forgó vármegye a többi erdélyi törvényhatóságot a Főkormányzék megkeresésére a közpecsétek magyar nyelvű köriratainak az uralkodótól való engedélyeztetésére. Marosszék a megkeresést 1848. február 2-án tárgyalta, de érdemi határozás nélkül hagyta. A szék 1849 tavaszán történt átszervezése előtti időből ugyanis nincs tudomásunk a pecsétnyomó kicseréléséről.

A forradalom és szabadságharc leverése után, a megszüntetett Marosszék helyébe lépő Maros kerületi cs. kir. biztosság főnöke, Eperjesi Lajos császári lovaskapitány 1849 novemberében kiadványai hitelesítésére még a szék pecsétjét használta.³⁷ De az év végére elkészültek az új kétféjű sasos címerekkel ellátott pecsétek, a széké pedig 12 évig érvényét veszítette.

³⁴ Lásd a 237. oldalon a 15. sz. pecsétet.

³⁵ Ez utóbbi pecsét 1849-ben magánkézbe került, de 1861-ben visszajuttatták a visszaállított szék előljáróihoz.

³⁶ MmNL, Mszék lt. Tisztségi iratok, 188/1848. sz.

³⁷ MmNL, Mvhely város lt. A. P. 1859/1849. sz.

3. A mellékletben található pecsétek leírása

1. Székelyvásárhelyi Pál fejedelmi kancelláriai jegyző és Vásárhelyi István deák (Stephanus Literatus) marosszéki gyűrűs pecsétje.

Felzetes lenyomat egy 1595. évi iraton.³⁸ Mindkét pecsét alakja enyhén nyújtott, az előbbi átmérője 14/16 mm, az utóbbié 15/16 mm. A kancelláriai jegyző pecsétjében enyhén nyújtott háromszögű pajzsos egy kezében kardot tartó férfikar, alatta kivehetetlen tárgy, a pajzs fölött egy hétágú nyitott korona látható. István deák pecsétjén a címerjelek kivehetetlenek.

2. Szentrontási Bereczki Mihály és Selyei Kovács Jakab alkirálybírók gyűrűs pecsétje.

Az előbbi pecsétlenyomata levált és megsemmisült, az utóbbié – a Kovács Jakabé – jó állapotban megmaradt. A felzetes lenyomat egy 1650. évi adásvételi szerződésen található.³⁹ Alakja nyolcszögű, átmérője 16/18 mm. A pecsétmezőn a tulajdonos monogramja: K. I.

3. Galambfalvi György marosszéki jegyző gyűrűs pecsétje.

Felzetes lenyomata egy 1673. évi iraton.⁴⁰ Alakja nyújtott nyolcszög, átmérője 9/12 mm. A pecsétmezőn jobbra fordult vértezett férfikar, kezében felemelt szablya. Kétoldalt a tulajdonos monogramja: G – G.

4. Ákosfalvi Szilágyi József marosszéki jegyző gyűrűs pecsétje.

Vörös viaszlenyomata egy 1725. évi iraton.⁴¹ Alakja nyújtott, inkább ovális, átmérője 12/15 mm. A pecsétmezőn nehezen azonosítható jelképek, valószínűleg a családi címer kellékei: szív-pajzsos egy horgony, fölötté sisak, a sisakon egy háromszöget alkotó, könyökben behajlított kar, kezében szablya. Kétoldalt stilizált díszek.

5. Szeredai Mihály marosszéki jegyző által használt pecsét.

Vörös viaszlenyomata egy 1736. évi iraton.⁴² Alakja ovális, átmérője 14/18 mm. A pecsétmezőn egy nehezen azonosítható családi címer. Valószínűleg a Szeredai család címere, amely a leírások szerint: kettéosztott pajzs, a felső részben egy repülni készülő galamb, csőrében egy faággal, az alsóban egy nyíllal átlőtt kígyó. A pajzs fölött sisakdísz, kétoldalt foszlányok. A pecsétmező felső

³⁸ MmNL, Marosvásárhely város levéltára, Acta Politica, 50b/1595. sz.

³⁹ Uo. A. P. Pótleltár, 184/1650. sz.

⁴⁰ MmNL, Ósmarosszék Közbirtokosság lt. 25/1673. sz.

⁴¹ MmNL, Mszék lt. Peres iratok 241/1725. sz.

⁴² MmNL, Mszék lt. Közigazgatási iratok, 387/1736. sz.

szélén félkörben egy név: SZEREDAI BENEDEK. A néveltérés oka feltételezhetően az, hogy a pecsétnyomó az egyik családtagé, esetleg az apáé volt, de a jegyző is használta.

6. Kisgörgényi Bíró Sándor alkirálybíró gyűrűs pecsétje.

Vörös viaszlenyomat egy 1791. évi iraton.⁴³ Alakja ovális, átmérője 18/20 mm. A pecsétmezőn egy csücskös aljú spanyol pajzson egy felemelt kardot tartó, könyökben behajlított páncélos kar, alatta nyitott korona. A pajzs fölött egy szívből kiemelkedő koronás páncélos sisak, körülötte foszlányok. A pecsétmező felső széle alatt félkörívben a név: K. G. BIRO SANDOR.

7. Zágoni Aranka Dániel asszessor és királyi táblai levéltáros gyűrűs pecsétje.

Vörös viaszlenyomat 1791-ből.⁴⁴ Alakja ovális, átmérője 21/23 mm. A pecsétmezőn oldalt karcsúsított, a teteje két szélén és a közepén enyhén kivágott, alul csücskös háromszögű pajzson a családi címer. A pajzs aljából felfele nyúló több ágú tövisbokron három ötszirmú virág, a középső virágon egy éneklő madár, fölötte patkó alakú sávon egy írott szöveg: Per spinas ad Posas. A pajzs fölött koronás páncélos sisak, kétoldalt foszlányok.

8. Csernátони Antal széki nótárius pecsétje.

Vörös viaszlenyomat 1791-ből.⁴⁵ Alakja kerek, átmérője 21 mm. A pecsétmezőn egy stilizált, csak részben kontúrozott ovális pajzs, jobb felén egy ágaskodó oroszlán, középen az A és C kolligátum, fölötte egy nyitott korona, alatta közepén egy hatszirmú virág (vagy rozetta), a pajzs bal oldalán egy felnyúló virág.

9. Toldalagi Ferenc főkirálybíró gyűrűs pecsétje.

Vörös viaszlenyomat 1792-ből.⁴⁶ Alakja enyhén ovális, átmérője 19/20 mm. A pecsétmezőn a Toldalagi család címere: egy ovális pajzson három halom, azon egy kereket tartó könyöklő kar. A pajzs fölött egy sisakdísz, tetején egy áldozati bárány, a pajzs két oldalán foszlányok. A pecsétmező szélén félkörívben a körirat: FRANCISCUS TOLDALAGI DE NAGY ERM. Az utolsó rövidített szó utolsó betűje feltételezhetően téves. Hiszen „Nagyercse” lett volna a helyes.

⁴³ MmNL, Mszék lt. Katonai összeírások, 22/1791. sz., 1.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo. 23/1792. sz., 165.

10. Ákosfalvi Szilágyi József országgyűlési küldött gyűrűs pecsétje.

Vörös viaszlenyomata 1792-ből.⁴⁷ Alakja ovális, átmérője 14/16 mm. A pecsétmezőben egy kontúrozott ovális pajzson két hadakozó férfi, fölötte nyitott nemesi korona. Körben körirat: * SZILÁGYI JÓSEF ÁKOSFALVI.

11. Marosszék pecsétje.

Felzetes lenyomata egy 1773. évi iraton.⁴⁸ Átmérője 33 mm. Körirat, kívül koszorú, belül vonal között: + SIGILLUM SEDIS SICUL[ICALIS] MARUS A[NN]JO 1753 COLLATUM. Pecsétmező: nyílt koronával fedett, két részre hasított pajzs, felülről mindkét rész jobbra, illetve balra szelés következtében megint két részre osztva. Az első mezőben keresztbe rakott lándzsa, puska és kard, a másodikban három, egymásra keresztbe tett búzakalász, a harmadikban a mezőt átszelő folyó (a Maros) pólyaképe, ugyanott egy almafa, terméssel. A negyedik mezőben még két folyó (a Nyárad és a Kis-Küküllő) és egy karóhoz kötött termő szőlőtő. A pajzs körül foszlánydíszítés.

12. Marosszék pecsétje.

Vörös viaszlenyomat egy 1791. évi iraton.⁴⁹ Alakja kerek, átmérője 33 mm. Körirata és a mezőben található szimbólumok megegyeznek a 11. sz. alatt ismertetettel.

13. Marosszékkal egyesített Küküllő vármegye pecsétje 1787-ből.

Felzetes lenyomata egy 1789. évi iraton.⁵⁰ Alakja kerek, átmérője 62 mm. Körirata kívül koszorú és gyöngysor (pontok), belül kör alakú folytonos vonal között: + COMITATUS KÜKÜLLŐ CUM SEDE MARUS UNITUS. A pecsétmezőn oldalt karcsúsított és stilizált szélű pajzson Erdély címere, zárt koronával fedve, kétfelől foszlányokkal díszítve.

14. Marosvásárhelyi kerületnek alárendelt Marosszékkal egyesített Küküllő vármegyei Bíróság pecsétje, 1787-ből.

Felzetes lenyomata egy 1789. évi iraton.⁵¹ Átmérője 40 mm. Körirata: két vonal között: + JUD[ICIUM] SUBAL[TERNUM] COM[ITATUS] DE KÜKÜLL[Ő] CUM SEDE MAR[US] UNIT[US] DIST[RICTUI] MARUSVAS[ARHELYINO]. Pecsétmező: Oldalt karcsúsított pajzson Erdély címere. A pajzs két oldalán foszlánydíszítés.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ MmNL, Ósmarosszék Közbirtokosság lt. 122/1773. sz.

⁴⁹ MmNL, Mszék lt. Katonai összeírások, 22/1791. sz., 122.

⁵⁰ MmNL, Mszék lt. Küküllő megyével egyesített Marosszék törvényszéki iratai. 631/1789. sz.

⁵¹ Uo. 670/1789. sz.

15. Marosszék újabb pecsétje egy 1822. évi iraton.⁵²

Alakja kerek, átmérője 42 mm. Körirata: SIGILLUM SEDIS SICUL MARUS AO. 1753 COLLATUM. A körirat kezdetét és a végét egy hatágú rozetta választja el. A pecsétmezőn a szék 1753-ban elfogadott címere.

16. Marosszék pecsétlenyomatának tusrajza 1842-1843-ból.⁵³

Adatai azonosak a 15. sz. alattival. A fekete-fehér pecsétrajzot csíkmadarasi Antalffi Boldizsár Ferenc-rendi atya, gróf Kemény József udvari papja készítette a történész erdélyi főnemes megbízásából 1842-1843-ban.

⁵² MmNL, Mszék lt. Közgy. jkv., 160. sz., 209.

⁵³ Kolozsvári Akadémiai Könyvtár, gróf Kemény József gyűjteménye, 413. sz. Pecsétgyűjtemény, II. k, 18. tabella, 2. sz.